

לבעינה של תורה

שיחות שנמסרו בבית המדרש על ידי ראש הישיבה הרב ברוך וידר שליט"א

שיחה תקכח

ח' באייר תשפ"ה

פרשת "אחרי-קדושים"

”הַיִּכּוֹת עוֹלָם לֹו”

חשיבות לימוד ההלכה

ייתכן שחלק מהשומעים יבחרו לפסוע בחייהם במסלול של לימוד תורה קבוע במשך כל היום, ולאחר מכן בעשייה תורנית או חינוכית. מאידך גיסא, מסתבר שרבים מהשומעים יפנו לעולם המעשה. כיצד צריכים להתנהל חיינו וביתנו של יהודי? מהו הציר היסודי שעליו להנחות את החיים היהודיים?

ודאי שתשתיתם של חיים נסמכת על אדני ההלכה, כפי שקיבלה משה מסיני ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים, ומהם אל רב אשי ורבינא, עורכי התלמוד, מהם אל הגאונים והראשונים, מהם אל ה'שולחן ערוך' והאחרונים, ומשם נמשכת השלשלת לדורנו ואף הלאה.

השאיפה לכוון את מכלול החיים לאור דרך ה' היא נשמת אפה של 'ישיבה'

”וּמַעֲזֵי מִבֵּית ה' יֵצְאוּ”

מסירת התורה מפי הגבורה נמשכת בכל דור ודור. המוסד הגבוה ביותר לפסיקת ההלכה בישראל הוא בית הדין הגדול, הסנהדרין, שישב בלשכת הגזית שבמקדש שחציה בקודש וחציה בחול, כמובא

”מרבה ישיבה – מרבה חכמה”

ברצוני לברר היום את עניינה של 'ישיבה' ומה מוטל עלינו לעשות בה. האם המושג 'ישיבה' מתמצה בהגדרת מקום בו מוסיפים ידע וחכמה?

אמנם בפועל כך אכן אנו עושים בישיבה ועוסקים בלימוד ובעיון, אך אין זו מהותה של הישיבה.

בעיני 'ישיבה' היא מעין פְּלִיטָה אחרת המנותקת מהמיית-החיים. 'ישיבה' היא מהות חיים אחרת, ששורה אוויר פסגות, מציאות אחרת של חיים.

הישיבה היא אפוא מקום בו קונים חיים, כלשון המאמר: ”מרבה ישיבה – מרבה חיים”.

”וְרִגְלֵי דְבָרָךְ”

בשבת האחרונה התקיימה בישיבה 'שבת בוגרים' של בני המחזורים הראשונים של הישיבה, שכיום גילם עובר את השבעים. אחד מהם סיפר לי: "לא הייתי התלמיד הכי טוב מבחינת הלימוד, אבל הרב הדרי והישיבה עיצבו את חיי”.

"בְּלִמְדֵי מִשְׁפָּטִי צִדְקָה"

אי לכך, תשתית חייו של יהודי מעוגנת בידיעת ההלכה, ולהפך – אי־ידיעתה הוא קלקול גדול שיש לתקנו. אמר לי פעם מו"ר הרב יעקב כ"ץ שליט"א שעלול להיות אדם המוכר כתלמיד חכם ונושא תפקיד חשוב, אבל הוא לא יודע את דקדוק ההלכה למעשה. זהו חיסרון גדול, כפי שמבואר בטור ו'שולחן ערוך'.

ידיעה זו נרכשת רק על ידי לימוד תדירי וקבוע. לאור זאת, ה'שפתי כהן', הש"ך, שהוא בעל משמעות אדירה בעולם הפסיקה, כתב כך:⁸ "כתב הדרישה: יש בעלי בתים נוהגים ללמוד בכל יום גפ"ת ולא שאר פוסקים, ומביאים ראיה מהא דאמרינן סוף נדה: 'תנא דבי אליהו: כל השונה הלכות בכל יום – מובטח לו שהוא בן עולם הבא'. אבל לי נראה שיש ללמוד ספרי הפוסקים דיני התורה, כמו הרי"ף ומרדכי והרא"ש ודומיהן, דזהו שורש ועיקר לתורתנו, ואינם יוצאים כלל בלימוד גפ"ת (גמרא, פירוש רש"י ותוספות).

דהא דתנא דבי אליהו 'כל השונה כו' כבר כתב רש"י שם: 'השונה הלכות – פירוש הלכות פסוקות'. ומה שכתב רבנו תם כאן:⁹ 'ש"ס בבלי כלול מהכל' קאי אמה שכתב לפני זה אלימוד תשע שעות ביום, דכיון שיש לו פנאי גדול ילמוד בש"ס, אבל הנך בעלי בתים שאינם לומדים רק ג' או ד' שעות – לא ילמדו בש"ס לחוד", אלא ילמדו הלכה.

אורח חייו של יהודי צריך להיות מסודר בהתאם להלכה ועל פי רצון ה', המתפרט לאלפי פרטים ומקיף את כל הוויות החיים. על כן יש לקבוע זמן ללימוד ההלכות הנוגעות למצבי החיים השכיחים. רק מתוך לימוד הלכה קבוע תתגבר בלב האדם האחריות של שמירת ההלכה, וממילא תעלנה שאלות שלעיתים אינן כתובות במפורש בספרי ההלכה.

בהקדמתו המופלאה, שבה הדגיש את חשיבות לימוד הלכות חלק 'אורח חיים', כתב ה'משנה

במסכת יומא¹. חז"ל מדגישים שהסנהדרין ישבה דווקא בחצי שבחול, משום ש"אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד"².

נראה שמשמעות הדבר היא שלאמתו של דבר הכל הוא קודש, שהלוא בעם ישראל גם חיי החולין והמעשה נמשכים מן הקודש, ואם כן גם החול הוא קודש בנסתר³. כפי שרבנו הרב צבי יהודה זצ"ל נהג לומר שהמושג "יוצאי צבא בישראל"⁴ כתוב גם על שבט לוי ששירת במשכן, ומן הקודש נמשך הביטוי ליוצאים לצבא המלחמה⁵.

משלימים לכך דברי רש"י בפרשת 'משפטים':
"למה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח?" ועונה:
"לומר לך שתשים סנהדרין אצל המקדש". נראה שלא בכדי רש"י שינה את הניסוח בין השאלה, שבה כתב "מזבח", לבין התשובה, שבה כתב "מקדש". הוא התכוון ללמדנו בכך שני דברים: האחד הוא שגם כשאין מזבח – ההלכה יוצאת מן הקודש. והשני הוא את עצם העובדה שההלכה והדינים נמשכים מהמקדש ומהקודש.

מקדש הוא המקום בו 'נשקי שמיא וארעא', המקום בו מתגלית השכינה. מאבן השתייה הושתת העולם⁷ ומשם נמשכים החיים, דווקא מתוך הקודש ומתוך יראת שמיים מפני מי שאמר והיה העולם. על כן, דווקא זה הוא המקור להופעת התורה ולמסירת ההלכה.

¹ דף כה, עמוד א

² עיין דרשות הר"ן, דרוש יא: "משפטי התורה יש להם מבוא גדול, וכאילו הם משותפים בין סיבת חול הענין האלהי באומתנו ותיקון ענין קיבוצנו... ומפני זה היה ראש השופטים ומבחרם, עומד במקום אשר היה נראה בו השפע האלהי, והוא ענין עמוד אנשי כנסת הגדולה בלשכת הגזית".

³ אורות, אורות התחייה, פרק מו: "הקודש שבחול, שירד עד ליד החולין הגמורים, הוא יותר נשגב וקדוש מהקודש שבקודש, אלא שהוא מסתתר הרבה".

⁴ למשל, במדבר, פרק ד, פסוק ג: "כָּל בָּא לְצִבָּא לְעִשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֶהָל מוֹעֵד".

⁵ עיין למשל שיחות הרב צבי יהודה במדבר, עמוד 404: "אותו מונח של 'יוצא צבא בישראל' מציין את יוצאי צבא של עובדי עבודת הקודש במשכן ובמקדש ואת יוצאי צבא במובן הממשי מיליטריסטי. מתוך המקדש, מתוך הישיבה, מתוך קודש הקדשים, יש המשך של הנהגה מלחמתית־צבאית. מיוצאי צבא הקודש נעשינו גם יוצאי צבא ממשי".

⁶ שמות, פרק כא, פסוק א

⁷ יומא, דף נד, עמוד ב

⁸ יורה דעה, סימן רמו, סעיף קטן ה

⁹ תוספות קידושין, דף ל, עמוד א ד"ה לא צריכא

ה'משנה ברורה' הוא החיבור המקיף ביותר שנכתב על דף ה'שולחן ערוך' אורח חיים, בו מרוכזות ההלכות הנוגעות לעיקר חיי האדם¹¹. את שאר ההלכות ניתן ללמוד במסגרת ה'כולל' או בתבנית אחרת, ולנותרות יש לשאול רב.

לא ניתן לחלוק על כך שה'משנה ברורה' התקבל בעם ישראל. ה'חזון איש' אף כתב עליו באחת מאגרותיו¹²: **"ההלכה הפסוקה ב'משנה ברורה' היא הוראה מקוימת, כמו מפי סנהדרין בלשכת הגזית"**. זאת על אף שפעמים רבות הוא חלק על פסקי ה'משנה ברורה', כידוע. ב'משנה ברורה', שנכתב במשך שנים כה ארוכות, מצויה תמצית השתלשלות ההלכה המסורה מהר סיני דרך הגמרא, הראשונים והאחרונים עד אליו, בצירוף טעמי הדינים. אדם הלומד בספר זה הריהו כלומד את ההלכה מהש"ס, היינו מהר סיני ומפי הגבורה. הלומד ב'משנה ברורה' קונה הבנה בעולם ההלכה. הוא לא רק חוזר על מילים ויודע להגיד רק אסור או מותר. ה'משנה ברורה' הגיש לנו כעל שולחן ערוך את תמציתה של השתלשלות ההלכה, גם מבלי לעיין בסוגיה על כל מקורותיה כנהוג בכוללי ההלכה.

באופן אישי, לימוד ההלכה בעיון, שהתחלתי בו בשיעור ה' בהנחיית הרב הדרי זצ"ל, השאיר אותי בעולם התורה. לימים אמר לי אחד מבוגרי הישיבה, אריאל פרץ, המשמש כעורך דין במשרד המשפטים: **"הלימוד של ה'משנה ברורה' במשך עשרים דקות ביום - זה מה שמחזיק אותי"**. לאחר מכן התברר לי שהדבר קידם אותו קודם, ולימים הוא גם הזמין את הרב גדי לסיום ש"ס.

ברורה: **"חלק זה הוא מוקדם לכל, כי ידיעתו הוא הכרחי[ת] בכל יום מימי חייו לקיום התורה, ובלעדיו לא ירים איש הישראלי את ידו ואת רגלו"**. גם כאשר מכינים סלט בשבת יש להיזהר שלא להיכשל באיסור כרת, ובכך להפסיד את עולמנו, רחמנא ליצלן. על אף שכוונתנו בהכנת הסלט היא לכבוד שבת, הרי שעלינו לכבדה בהתאם לרצונו של זה שציווה עליה - מי שציווה על עצם השבת ציווה גם כיצד להכין את הסלט בשבת. הדבר נוגע כמובן לדוגמאות רבות, כפי שאני מנסה להבהיר בשיעורים הקצרים בהלכות שבת המתקיימים בשבתות.

לצערנו, אמיתה פשוטה זו כלל אינה מובנת מאליה כיום בציבוריות הישראלית, גם לא בציבורנו, ואף לא בקרב בוגרי 'ישיבות ההסדר'. בשל כך אנו מדברים רבות בישיבה על החובה ללמוד 'משנה ברורה' בכל יום ויום.

"כִּי שִׁפְתֵי כְהֵן יִשְׁמְרוּ דִבְרֵי"

ישנם ספרים אחרים המבארים יותר מה'משנה ברורה' או ספרים המתאימים למנהגיהן של עדות שונות. מדוע, אם כן, אנו מדריכים ללמוד דווקא בספר זה?

אביא לכך תשובה מדברי מו"ר הרב הדרי זצ"ל, שהשבוע יחול יום פקודתו. באחת משיחותיו שנשא בשעת סעודה שלישית של חודש אלול, הוא דיבר על דמות של 'החפץ חיים' שיום הסתלקותו חל בסמיכות. הרב הדרי סיפר אז ש'החפץ חיים' כתב את ספרו 'משנה ברורה' במשך עשרים ושמונה שנים. במהלך העבודה ארוכת השנים שאל אותו בנו: מדוע הוא משקיע בזה מאמצים מרובים כל כך? השיב לו אביו במשל: **"בהתקנת פסי הרכבת שבין ווילנה לביאליסטוק עמלו וטרחו אלפי אנשים. אולם, לאחר שהרכבת תחל לנסוע על פסים אלו היא תנוע במהירות רבה ותוך דקות ספורות היא תגיע ליעדה. כך אני רוצה לעשות למען הדורות הבאים"**¹⁰.

¹¹ עיין עוד שו"ת חוות יאיר, סימן קכד: "חלק אורח חיים מוטל על כל איש ישראל לדעת לפחות כלליו ורוב פרטיו, והרי זה לימוד המובהר ששנו רז"ל: הלמד ע"מ לעשות ולקיים שמספיקין בידו וכו', וידוע שפרי כל לימוד הוא המעשה".

¹² קובץ אגרות חזון איש, חלק ב, אגרת מא; עין עוד בדבריו שם, חלק ג, אגרת לה: "המשנה ברורה אשר הוא הפוסק האחרון".

¹⁰ החפץ חיים - חייו ופועלו, חלק א, עמודים רח-רט

"השונה הלכות בכל יום"

השאיפה לכוון את מכלול החיים על כל ענפיו - הפרטיים והלאומיים - לאור דרך ה', היא נשמת אפה של 'ישיבה' ועיקר מגמתה.

בישיבתנו ישנה מסורת מזה עשרות שנים ללמוד עמוד יומי ב'משנה ברורה' לאחר תפילת שחרית, כפי שהנחיל הרב הדרי זצ"ל שהקים את הישיבה. לימוד זה מצריך כעשרים דקות ביום מבחור ישיבה. פירותיו של לימוד זה יצאו בדמותם של ספרי ה'משנה ברורה' עם הערות ופסקים של מו"ר הרב אביגדר נבנצל שליט"א.

מה טוב וראוי לפתוח את היום בלימוד הלכה, ובפרט כאשר עטורים בתפילין לאחר תפילת שחרית. בדברי הרב חיד"א ב'עבודת הקודש' ובספרים רבים נוספים מובא בשם האר"י הקדוש שיש עניין גדול לנפש ללמוד הלכה מעוטר בתפילין, מעבר לחשיבות הרגילה של לימוד עם תפילין¹³. יש לדבר השפעה על מידותינו, על התנהגותנו ועל התנהלותנו כבעלים וכאבות, כחיילים וכקצינים, ובכלל - כבני אדם¹⁴. כל זה נגזר מהקדושה שבמקדש. בפרט כאשר מניחים תפילין בשעת תפילת המנחה¹⁵, כפי שנוהגים כאן מספר בחורים.

במסגרת זו אנו נוהגים ללמוד מידי שבוע חמישה עמודים ב'משנה ברורה', וסוף השבוע מיועד לחזרה. ניתן להיבחן על כך במבחני "דרשו" הנושאים פרסים, וגם הרב בנימין יגר שליט"א עורך בישיבה בחינות הנושאות פרסים כגורם מדרבן לעצם הלימוד.

ב'זמן קיץ' ייערך במסגרת זו לימוד מיוחד, והדבר עורר אותי לדבר על כך. ב'זמן קיץ' נלמד בעזרת

¹³ ציפורן שמיר, סימן ב, אות ח: "אין לחלוץ תפילין עד שילמוד בהן אחר תפלה אחד המרבה ואחד הממעט כי לא יזכה האדם לקנות חלקי נר"ן אצ"כ ילמוד בתפילין". עיין עוד משנה ברורה, סימן לו, סעיף קטן ז: "אנשי מעשה נוהגין ללמוד אחר התפלה בתפילין"; ראשית חכמה, שער הקדושה, פרק ו, אות נח;

¹⁴ חומש היכל הברכה, פרשת וירא, בשם הבעל שם טוב. עיין עוד משנה תורה לרמב"ם, הלכות תפילין, פרק ד, הלכה כה: "שכל זמן שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו הוא עניו וירא שמים ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטילה ואינו מהרהר מחשבות רעות אלא מפנה לבו בדברי האמת והצדק".

¹⁵ עיין ביאור הלכה, סימן לו, ד"ה בשעת

כמאה ימים עד לתשעה באב, ובהם נלמד ב'משנה ברורה' מסימן שי"ג עד סימן שכ"ב. בסימנים אלו, לעניות דעתי, נמצאות רוב ההלכות המצויות בכל שבת ושבת, בהן נתקלים בבית השואף לחיות באורח חיים יהודיים התואמים לרצון ה'. כמו שרצון ה' הוא שלא נלך לעבודה בשבת ולא ניסע לטיול, כך רצונו הוא שנחתוך סלט לפי הדין וגם את הטחינה נכין באופן מסוים. כל כך יש להיזהר שלא לבוא לידי חילול שבת מדאורייתא דווקא מתוך הרצון לכבד את השבת ולענגה.

זהו רצון ה' שמתגלה בפרטים הקטנים - מלאכת בונה, קושר, הלכות בעלי חיים, טיטולים, נעליים, פתיחת אריזות, חימום אוכל, בורר, דש, לש ועוד רבים אחרים. אלו דברים שנתקלים בהם מידי שבת, והחכם עיניו בראשו לברר את ההלכה בכל עניינים עוד טרם תעלה השאלה לפניו¹⁶.

אסיים בדברי הגמרא במסכת ברכות¹⁷: **"ארבעה צריכין חזוק, ואלו הן: תורה, ומעשים טובים, תפילה ודרך ארץ"**. אלו ארבעת יסודות החיים. חזק חזק ונתחזק!

¹⁶ עיין הקדמת המשנה ברורה להלכות שבת: "באיזה ענין נוכל לבוא לזו המדרגה שישמור שבת בכל פרטיו? העצה היעוצה לזה שיראה לזרז את עצמו ללמוד הלכות שבת, ולחזור עליה תמיד, כדי שידע האסור והמוותר, דאי לאו הכי אפילו אם ילמוד כל ענינים המוסרים המזרזים לשמירת שבת כראוי לא יועיל לו... וכבר העיד הגאון בעל אורים ותומים בספרו 'יערות דבש' כי אי אפשר כלל במציאות שינצל מאיסור שבת אם לא ילמוד כל הדינים על בורים היטב היטב".

¹⁷ דף לב, עמוד ב